

DOI: 10.32703/2415-7422-2018-8-2(13)-489-499

УДК 930.24:631.1(477)"1941/1945"

Корзун Олена Вікторівна

Національна наукова сільськогосподарська бібліотека
Національної академії аграрних наук України
вул. Героїв оборони, буд. 10, м. Київ, Україна, 03127
e-mail: elkorzun365@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2869-9549>

Особливості розвитку сільськогосподарської дослідної справи в УРСР у роки Другої світової війни

***Анотація.** Встановлено, що аналізування діяльності сільськогосподарських науково-дослідних установ та господарств у період Другої світової війни є необхідним для об'єктивного відтворення минулого, правильного планування і науково-методичного прогнозування у сільському господарстві, удосконалення інтеграції науки й техніки у сільськогосподарське виробництво. На основі використання принципів історичної достовірності, об'єктивності, системності та комплексності, проблемно-хронологічного і порівняльно-історичного методів з'ясовано особливості розвитку сільськогосподарської дослідної справи в УРСР у роки Другої світової війни. З'ясовано, що у довоєнний період сільськогосподарські науково-дослідні установи досягли певних успіхів у опрацюванні науково-агрономічної характеристики ґрунтового покриву країни і на її основі побудові раціональних систем обробітку ґрунту, хімічної меліорації та основних агротехнічних принципів, які впроваджували у колгоспах УРСР. Визначено, що вчені вирішували значні проблеми як у напрямі організаційно-господарського зміцнення науково-дослідних інститутів, дослідних станцій та полів, так і щодо подальшого розвитку сільськогосподарської дослідної справи. Науковці надавали великого значення посиленню допомоги колгоспам і радгоспам УРСР у напрямі ліквідації наслідків хижачького хазяйнування німецько-фашистських загарбників. Співробітники науково-дослідних установ розробляли ефективні агротехнічні заходи: впроваджували науково обґрунтовані зернові та просапні сівозміни, як основу ефективного землеробства. Велике значення надавали ефективному обробітку ґрунту та внесенню органічних і мінеральних добрив. Для подальшого відновлення тваринництва в колгоспах створювали потужну кормову базу. У цьому напрямі свою діяльність вчені науково-дослідних установ спрямовували на опрацювання заходів щодо поліпшення луків і пасовищ, впровадження у виробництво продуктивних трав'яних сумішок у польових та кормових сівозмінах. У післявоєнний період вчені досягли великих успіхів у напрямі розвитку сільськогосподарської науки, основними з яких були: підвищення культури ведення землеробства та надання допомоги сільськогосподарським органам, колгоспам і радгоспам у впровадженні у виробництво досягнень науки та передового досвіду, розроблення заходів з підвищення урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва.*

***Ключові слова:** удосконалення; наукові дослідження; науково-дослідні установи; підвищення урожайності; сільськогосподарські культури; продуктивність тваринництва*

Вступ

У роки Другої світової війни сільськогосподарським науково-дослідним установам та господарствам було завдано величезної шкоди – більшість

інститутів, станцій і полів були повністю знищені, незначна решта дослідних установ – зруйновані та пограбовані [1, с. 58]. Деякі науково-дослідні установи незабаром після початку війни вдалося евакуювати в глибокий тил, де вони на новому місці продовжували виконувати наукові дослідження [2, с. 176]. Нині активний перегляд підсумків діяльності науково-дослідних установ та господарств Наркомзему УРСР у період Другої світової війни є необхідним для об'єктивного відтворення минулого, правильного планування і науково-методичного прогнозування у сільському господарстві, удосконалення інтеграції науки й техніки у сільськогосподарське виробництво. Безкоштовна та ненормована праця вчених, які в найкоротший термін ліквідували наслідки хижацького господарювання німецько-фашистських загарбників в УРСР шляхом відновлення основних агротехнічних заходів з регенерації сільськогосподарського виробництва, ліквідації негативних наслідків порушення та руйнування сільськогосподарських досліджень за часи окупації та відбудови сільського господарства країни, що сприяло подальшому розвитку землеробської науки та практики.

Окремі аспекти зазначеної проблеми, пов'язані з діяльністю наукових установ, знайшли своє відображення у наукових працях І.В. Верби, Т.В. Заболотної, О.Є. Лисенка, О.Г. Перехреста, Н.І. Пшеничного, І.М. Спудки, Л.В. Турчини, В.О. Шайкан. Загальну характеристику сільськогосподарської дослідної справи у роки Другої світової війни в УРСР навів В.А. Вергунов. Праці Л.Б. Борисенка, Г.І. Комликової, С.В. Могилюка присвячені регіональним її аспектам. Однак особливостям діяльності науково-дослідних установ та господарств в УРСР у роки Другої світової війни приділено недостатньо уваги.

Метою статті стало на основі опублікованих матеріалів і нових архівних документів з'ясування та обґрунтування особливостей розвитку сільськогосподарської дослідної справи в УРСР у роки одного з найбільш драматичних періодів історії України – Другої світової війни.

Методи досліджень

Використано принципи історичної достовірності, об'єктивності, системності та комплексності; загальнонаукові (аналіз, синтез), міждисциплінарні (структурно-системний) та історичні (проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний) методи, а також джерелознавчий та архівознавчий аналіз.

Результати та Обговорення

На початку 1938 р. до складу мережі сільськогосподарських науково-дослідних установ УРСР входили: 18 інститутів, 1 філія, 47 дослідних станцій, 99 дослідних полів і опорних пунктів, підпорядкованих інститутам [3, арк. 380; 4, с. 39]. Крім того, в УРСР діяли науково-дослідні установи Наркомзему СРСР та Народного Комісаріату харчової промисловості [1, с. 63]. Всі науково-

дослідні установи мали гарно обладнані лабораторії, науково-експериментальні бази, дослідні поля і тваринницькі ферми [5, с. 45].

Значна частина науково-дослідних установ з мережею дослідних станцій, полів та опорних пунктів функціонувала у напрямі розвитку наукових досліджень у землеробстві. Серед них значне місце належало Українському науково-дослідному інституту соціалістичного землеробства, який знаходився у м. Києві, та Українському науково-дослідному інституту зернового господарства, який знаходився у м. Дніпропетровську [3, арк. 365]. Особливе місце в тематиці та діяльності зазначених науково-дослідних установ у довоєнний період належало побудові правильних сівозмін для забезпечення підвищення рівня родючості ґрунту і зростання урожайності зернових та технічних культур; розробленню вискоєфективної системи обробітку ґрунту і удобрення сільськогосподарських культур для різних зон УРСР [5, с. 46].

У довоєнний період науково-дослідні установи Наркомзему УРСР досягли певних успіхів у опрацюванні науково-агрономічної характеристики ґрунтового покриву країни і побудові, на основі цього, раціональних систем обробітку ґрунту, хімічної меліорації та основних агротехнічних принципів, які впроваджували у колгоспах УРСР [3, арк. 367]. Українським науково-дослідним інститутом зернового господарства у довоєнний час були розроблені: агротехнічні основи раціонального обробітку ґрунту і науково обґрунтованих сівозмін, схеми яких застосовували у колгоспах та радгоспах посушливого Степу УРСР [3, арк. 345–346].

У період інтенсивного «господарювання» німецьких окупантів у формі експлуатації місцевого населення та максимального вилучення сільськогосподарських ресурсів, відбулась цілковита руйнація народного господарства в областях УРСР, що перебували у зоні здійснення воєнних дій [6, с. 39; 7, с. 100]. З одного боку велику шкоду було завдано сільському господарству країни грабіжницькою політикою окупантів і руйнівними заходами при відступі, а з іншого – бойовими діями та евакуацією науково-дослідних установ на схід. Значними були збитки аграрного сектора: масове знищення багаторічних дослідів на дослідних полях, станціях та у колгоспах, а також суттєве скорочення посівних площ призвело до стрімкого зниження показників урожайності сільськогосподарських культур та приросту поголів'я у тваринництві [8, арк. 7; 9, арк. 6]. У цілому УРСР було завдано найбільших збитків серед всіх союзних республік – 285 млрд. крб. або 42% від загального показника [10, с. 243; 11, с. 27].

У період тимчасової окупації УРСР німецько-фашистські загарбники нанесли сільськогосподарським науковим установам великі збитки – багато дослідних станцій і полів були знищені повністю, інші вкрай зруйновані та пограбовані [12, с. 17]. Значну кількість науково-дослідних установ евакуювали на схід країни, де вони продовжували свою подальшу наукову діяльність [3, арк. 363]. Однак деякі дослідні станції залишились не евакуйованими [13, арк. 17–18]. Діяльність науково-дослідних установ УРСР в евакуації була

спрямована перш за все на надання науково-методичної та практичної допомоги оборонній промисловості, а також сільському господарству країни.

Вагомий внесок у досягнення перемоги зробили українські вчені багатьох науково-дослідних установ, серед яких потрібно відмітити працівників Українського науково-дослідного інституту зернового господарства. Незважаючи на значні труднощі у здійсненні науково-дослідної роботи, у період евакуації у 1942–1943 рр. вони велику увагу приділяли розробленню системи агротехнічних заходів щодо ефективного вирощування зернових культур: науково обґрунтованого обробітку ґрунту, внесення органічних та мінеральних добрив, розроблення сівозмін в умовах військового часу [3, арк. 346–347].

З метою ліквідації наслідків хижацького господарювання німецько-фашистських загарбників в УРСР перед науково-дослідними установами було поставлене завдання відбудови сільськогосподарського виробництва, ліквідації негативних наслідків порушення та руйнування дослідів. Особливо це стосувалось опорних пунктів, організованих у колгоспах УРСР, яких зменшилось у шість разів: з 42 у 1941 р. – до 7 – у 1944 р. [3, арк. 387]. Важливим було завдання виведення еліти та репродукування насіння високоврожайних сортів зернових, овочевих культур і багаторічних бобових трав [14, арк. 292; 15, арк. 144].

Згідно з постановою РНК УРСР «Про державний план розвитку сільського господарства УРСР у 1945 р.» важливим заходом забезпечення планів посіву сільськогосподарських культур було їх розміщення у полях сівозмін із врахуванням ефективних попередників, не допускаючи при цьому перевантаження технічними і просапними культурами колгоспних полів [16, с. 552]. У розділі третьому зазначеної постанови «Про заходи підвищення врожайності» було акцентовано увагу на швидкому відновленню сівозмін, зруйнованих німецькими окупантами, а також подальшому їх ефективному запровадженню у колгоспах. Важливим упродовж 1945 р. стало відновлення заораних меж полів і знищених межових знаків, складання та уточнення плану переходу до науково обґрунтованих агротехнічних заходів [17, арк. 128].

За цією постановою розміщення культур та парів у полях, починаючи з весни 1945 р. здійснювали відповідно з прийнятим чергуванням культур і планами переходу до застосування ефективного обробітку ґрунту у сівозмінах. Відновлення та запровадження сівозмін здійснювали у першу чергу в районних насінницьких господарствах, районних насінницьких розсадниках багаторічних трав та колгоспах з великими тваринницькими фермами, які недостатньо були забезпечені кормовими угіддями [17, арк. 133]. Застосовували закладення насінників бобових і злакових дворічних трав у кількості не менше 1% орної площі для того, щоб у найближчі 2–3 роки колгоспи змогли повністю засіяти поле багаторічних бобових трав насінням свого врожаю [17, арк. 139].

Тематичні плани відновлених науково-дослідних інститутів, дослідних станцій і полів основним чином спрямовували свою діяльність на ліквідацію

наслідків хижачького хазяйнування німецько-фашистських окупантів на території УРСР [18, с. 60]. Вже у 1944 р. значне місце у тематичному плані Українського науково-дослідного інституту зернового господарства було відведено розробленню науково обґрунтованих сівозмін, застосуванню ефективного обробітку ґрунту, внесенню органічних та мінеральних добрив для посушливих умов Степу УРСР. Важливим було надання допомоги виробництву щодо розроблення агротехнічних заходів для колгоспів і радгоспів цієї зони [3, арк. 359].

Наукові співробітники Українського науково-дослідного інституту соціалістичного землеробства розробляли ефективні агротехнічні заходи: використання пару, зайнятого однорічними та багаторічними травами, пристосованих до умов зони Лісостепу [3, арк. 268–285]. Не дивлячись на те, що значною проблемою в розширенні науково-дослідної роботи у зазначений період були: відсутність потрібного лабораторного обладнання та необхідність укомплектування штату наукових працівників [3, арк. 351].

Велике значення мала виконана значна наукова робота на дослідних станціях. Зокрема, на Красноградській селекційній дослідній станції здійснювали селекцію бобових культур та їх агротехніки. Крім того, дослідні станції розширювали свою навчальну діяльність у допоміжних господарствах, упорядковували землі, закріплювали та організовували наукові дослідження для практичних навиків студентів [3, арк. 318]. Через те, що на дослідних станціях було зруйновано продуктивне тваринництво, зменшення внесення гною порушувало технологію вирощування сільськогосподарських культур [3, арк. 394].

Велике значення працівниками науково-дослідних установ було приділено проведенню обласних та районних нарад з ефективного сільськогосподарського виробництва. Вони надавали поради колгоспам і радгоспам щодо правильної організації території господарювання [19, арк. 76]. Неодноразово постачали колгоспам і радгоспам сортове насіння, готували спеціалістів сільськогосподарства, допомагали організувати роботу безпосередньо у полях. Зокрема, науковці Українського науково-дослідного інституту зернового господарства забезпечували колгоспи і радгоспи зони Степу сортовим насінням зернових культур для посіву. Крім того, вони допомагали земельним організаціям і колгоспам готувати кадри бригадирів-рільників та агрономів-апробаторів.

Співробітники Харківського сільськогосподарського інституту, який підтримував колгоспи Харківської області, систематично виїжджали у сільську місцевість, де здійснювали інструктаж бригадирів і ланкових, розробляли схеми перехідних сівозмін, організовували роботу зі знищення шкідників у полях. Впровадження зазначених заходів забезпечило у 1944 р. успішне виконання весняного посіву сільськогосподарських культур. Колгоспи УРСР засіяли 8 млн. га ріллі, а до кінця весни виконали план посіву ярих колосових культур на 117%, цукрових буряків – на 106%, соняшника – на 119%. Колгоспи Дніпропетровської області засіяли понад план 110,4 тис. га ярих зернових

культур, Київської – 84 тис. га, Кам'янець-Подільської – 30 тис. га [5, с. 47]. Вдало здійснювали освоєння довоєнних посівних площ. Зокрема, у 1944 р. загальна посівна площа сільськогосподарських культур в УРСР досягла 71% довоєнного розміру, зернових культур – 80%. Вже у 1945 р. було засіяно 76% довоєнної загальної посівної площі сільськогосподарських культур, 84% – зернових культур, 125% – соняшника, 121% – проса.

Важливою складовою відбудовного процесу у сільському господарстві було здійснення землевпорядних робіт. Зокрема, велике значення мало відновлення та інвентаризація земельної документації, якої у період окупації знищили у 97,2% колгоспів. Значну увагу приділяли передачі земельної документації землекористувачам, приведенню до встановлених державою норм розмірів землекористування колгоспів і колгоспників, а також робітників та службовців, які мешкали у сільській місцевості, відновленню і запровадженню правильної організації території у колгоспах та радгоспах [20, арк. 4, 16].

Швидкими темпами здійснювали відновлення сівозмін у колгоспах всіх визволених від німецьких окупантів областей УРСР. До кінця 1943 р. у лівобережних областях сівозміни були відновлені у 10 145 колгоспах. Вже на початок 1944 р. їх кількість становила 15 945 [21, арк. 130], на початок 1945 р. – 26 487 колгоспів [22, арк. 21] і 705 радгоспів [23, арк. 109]. Хоча велика їх кількість не мала потрібної матеріальної бази, тяглової сили, підготовлених кадрів та достатньої кількості робочих рук [24, арк. 16].

Одним із найважливіших завдань у процесі відбудови сільського господарства було відновлення довоєнних посівних площ. Насамперед відновлювали посівні площі зернових, овочевих культур, картоплі, соняшника. Тобто тих сільськогосподарських культур, вирощування яких дозволяло полегшити вирішення продовольчої проблеми у країні. Незважаючи на здійснення в післяокупаційний період широкомасштабних агротехнічних заходів, спрямованих на відновлення посівних площ, її загальні розміри в 1944 р. у всіх категоріях господарств УРСР досягли лише 20 932 тис. га, або 69,2% довоєнної площі [2, с. 177]. Посівна площа зернових і зернобобових культур становила 15 775 тис. га або 61,1%, соняшника – 852 тис. га або 120%, картоплі – 1 738 тис. га або 85,9%, овочевих культур – 417 тис. га або 87,4%, цукрових буряків – 287 тис. га або 31,6% [23, арк. 49, 119].

Встановлений у 1944 р. план освоєння орної землі колгоспи УРСР виконали на 104%. Радгоспи освоїли 711 тис. га або 71% довоєнної загальної посівної площі сільськогосподарських культур. Вже у 1945 р. загальна посівна площа у порівнянні з 1944 р. збільшилась на 1,9 млн. га. У 1945 р. у цілому в УРСР освоїли 76% довоєнної загальної посівної площі сільськогосподарських культур. Посівна площа зернових досягла 84% довоєнного рівня, соняшника – 125%, проса – 121% [5, с. 48]. У 1945 р. завдяки напрацюванням науково-дослідних установ українське село забезпечило державі понад 12 млн. т зерна. Зокрема, майже 3 млн. т озимої пшениці та ярого ячменю; 2,5 млн. т озимого жита і 1,3 млн. т вівса.

Вже на початок 1947 р. після деякого відновлення інститутів і дослідних станцій мережа сільськогосподарських науково-дослідних установ в УРСР становила 129 одиниць проти 165 дослідних установ у 1938 р. Зокрема, 17 науково-дослідних інститутів, 52 дослідних станцій, філій і лабораторій, 60 дослідних полів і опорних пунктів [4, с. 42; 13, арк. 17]. У післявоєнний період вчені досягли великих успіхів у напрямі розвитку сільськогосподарської науки, основними з яких були: підвищення культури ведення землеробства та надання допомоги сільськогосподарським органам, колгоспам і радгоспам у впровадженні у виробництво досягнень науки та передового досвіду, розроблення заходів з підвищення урожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тваринництва.

Висновки

Отже, науково-дослідні установи Наркомзему УРСР у роки Другої світової війни та післявоєнний період вирішували значні проблеми як у напрямі організаційно-господарського зміцнення науково-дослідних інститутів, дослідних станцій та полів, так і щодо подальшого розвитку сільськогосподарської дослідної справи. Велике значення вчені надавали посиленню допомоги колгоспам і радгоспам УРСР у напрямі ліквідації наслідків хижацького хазяйнування німецько-фашистських загарбників. У галузі землеробства науково-дослідні установи розробляли відповідні агротехнічні заходи з подальшого відновлення зернового і бурякового господарства. Зокрема впровадження науково обґрунтованих зернових та бурякових сівозмін, як основи ефективного землеробства. Велике значення надавали ефективному обробітку ґрунту та внесенню органічних і мінеральних добрив. Для подальшого відновлення тваринництва в колгоспах створювали потужну кормову базу. У цьому напрямі свою діяльність вчені науково-дослідних установ спрямовували на опрацювання заходів щодо поліпшення луків і пасовищ, впровадження у виробництво продуктивних трав'яних сумішок у польових та кормових сівозмінах.

Джерела та література

1. Вергунов В.А. Сільськогосподарська дослідна справа в Україні від зародження до академічного існування: організаційний аспект. Київ: Аграрна наука, 2012. 416 с.
2. Коваленко Н.П. Становлення та розвиток науково-організаційних основ застосування вітчизняних сівозмін у системах землеробства (друга половина ХІХ – початок ХХІ ст.): монографія. Київ: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. 490 с.
3. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17. Спр. 40. Арк. 247–406.
4. Пшеничний Н.І. До історії розвитку сільськогосподарської науки і дослідної справи на Україні. *Вісник сільськогосподарської науки*. 1972. №12. С. 38–46.
5. Коваленко Н.П. Відновлення досліджень сівозмін у наукових установах та впровадженні у господарствах Наркомзему УРСР у 1941–1945 рр. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2013. Вип. 66. С. 45–50.

6. Torzecki R. Polacy I Ukraińcy. Sprawa ukraińska w czasie II wojny światowej na terenie II Rzeczypospolitej. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. 1993. 349 s.
7. Власенко С. Наслідки німецької окупації для сільського господарства військової зони України (за документами державних архівів України). Київ, 2010. 110 с.
8. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 17. Спр. 8882. Арк. 7–8.
9. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 17. Спр. 8886. Арк. 6.
10. Torzecki R. Die Rolle der Zusammenarbeit mit der deutschen Besatzungsmacht in der Ukraine für deren Okkupationspolitik 1941 bis 1944. Okkupation und Kollaboration (1938–1945). Beiträge zu Konzepten und Praxis der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik. Bearb. W. Rohr [Europa unterm Hakenkreuz, Ergbd. 1]. Berlin. 1994. S. 239–272.
11. Овсієнко А.М. Особливості фінансової системи Української РСР у відбудовчий період (друга половина 40-х – початок 50-х років ХХ ст.). Київ, 2010. 56 с.
12. Bonusiak W. Polityka ludnościowa III Rzeczy na okupowanych terenach ZSRR. Rzeszów. 1992. 200 s.
13. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17. Спр. 24. Арк. 4–58.
14. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17. Спр. 1053. Арк. 292–293.
15. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17. Спр. 1728. Арк. 144–146.
16. Перехрест О.Г. Сільське господарство України в 1943–1945 рр.: проблеми та результати відбудови. Україна в другій світовій війні: погляд з ХХІ ст.: історичні нариси. Київ: Наукова думка, 2011. С. 551–615.
17. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17. Спр. 49. Арк. 128–139.
18. Калачиков О.Т. Досягнення й завдання науково-дослідних закладів Наркомзему України. *Сільське господарство України*. 1945. №1. С. 59–61.
19. ЦДАВО України. Ф. 27. Оп. 17. Спр. 43. Арк. 76.
20. ЦДАВО України. Ф. Р-2. Оп. 7. Спр. 3353. Арк. 4–16.
21. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 30. Спр. 62. Арк. 109–246.
22. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 17. Спр. 5556. Арк. 21–22.
23. ЦДАГО України. Ф. 1. Оп. 23. Спр. 3987. Арк. 48–129.
24. ЦДАВО України. Ф. Р-27. Оп. 18. Спр. 6. Арк. 16.

Корзун Елена Викторовна

Национальная научная сельскохозяйственная библиотека
Национальной академии аграрных наук Украины
ул. Героев обороны, д. 10, г. Киев, Украина, 03127

Особенности развития сельскохозяйственного опытного дела в УССР в годы Второй мировой войны

Аннотация. Установлено, что анализ деятельности сельскохозяйственных научно-исследовательских учреждений и хозяйств в период Второй мировой войны является необходимым для объективного воссоздания прошлого, правильного планирования и научно-методического прогнозирования в сельском хозяйстве, усовершенствования интеграции науки и техники в сельскохозяйственное производство. На основе использования принципов исторической достоверности, объективности, системности и комплексности, проблемно-хронологического и сравнительно-исторического методов выяснены особенности развития сельскохозяйственного опытного дела в УССР в годы Второй мировой войны. Выяснено, что в довоенный период сельскохозяйственные научно-исследовательские учреждения достигли определенных успехов в проработке научно-агрономической характеристики почвенного покрова страны и на ее основе построения рациональных систем обработки почвы, химической мелиорации и основных агротехнических принципов, которые внедрили в

колхозах УССР. Определено, что ученые решали значительные проблемы как в направлении организационно-хозяйственного укрепления научно-исследовательских институтов, опытных станций и полей, так и относительно дальнейшего развития сельскохозяйственного опытного дела. Ученые предавали большое значение усилению помощи колхозам и совхозам УССР в направлении ликвидации последствий хищнического хозяйствования немецко-фашистских захватчиков. Сотрудники научно-исследовательских учреждений разрабатывали эффективные агротехнические мероприятия: внедряли научно обоснованные зерновые и пропашные севообороты, как основу эффективного земледелия. Большое значение предоставляли эффективной обработке почвы и внесению органических и минеральных удобрений. Для дальнейшего возобновления животноводства в колхозах создавали мощную кормовую базу. В этом направлении свою деятельность ученые научно-исследовательских учреждений направляли на разработку мероприятий относительно улучшения лугов и пастбищ, внедрения в производство производительных травяных смесей в полевых и кормовых севооборотах. В послевоенный период ученые достигли больших успехов в направлении развития сельскохозяйственной науки, основными из которых были: повышение культуры ведения земледелия и предоставление помощи сельскохозяйственным органам, колхозам и совхозам во внедрении в производство достижений науки и передового опыта, разработке мероприятий по повышению урожайности сельскохозяйственных культур и производительности животноводства.

Ключевые слова: усовершенствование; научные исследования; научно-исследовательские учреждения; повышение урожайности; сельскохозяйственные культуры; производительность животноводства

Olena Korzun

National Scientific Agricultural Library
of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine
10, Geroiv Oborony St., Kyiv, Ukraine, 03127

Features of development of the agricultural experimental business in Ukraine in years of the Second World War

Abstract. *It is set that an analysis of activity of agricultural research establishments and menage in a period Second World War is a necessity for the objective recreation of the past, correct planning and scientifically-methodical prognostication in agriculture, improvement of integration of scitech in an agricultural production. On the basis of the use of principles of historical authenticity, objectivity, system and complexity, problem-chronologic and comparatively historical methods the features of development of the agricultural experiential business are found out in Ukraine in the years of Second World War. It is found out, that in a pre-war period agricultural research establishments attained certain successes in working of scientifically-agronomical description of the ground cover of country and on its basis the construction of rational soil tillage systems, chemical melioration and the basic agrotechnical principles that were introduced in the collective farms of the USSR. Certainly, that scientists settled considerable problems both in the direction of the organizationally-economic strengthening of research institutes, experimental stations and fields and in relation to further development of the agricultural experimental business. Scientists gave large value to strengthening of help to the collective farms and state farms of Ukraine in the direction of liquidation of consequences of predatory management of fascist invaders. The employees of research establishments developed effective agrotechnical measures: inculcated scientifically reasonable grain-growing and cultivated crop rotations, as basis of effective agriculture. A large value was given to effective till of soil and bringing of organic and mineral fertilizers. For further renewal stock-raisings in collective farms created a powerful feed*

base. In this direction the activity the scientists of research establishments sent to working of measures in relation to the improvement of meadows and pastures, applying in industry of productive grass mixtures in the field and forage crop rotations. In a post-war period scientists made great strides in the direction of development of agricultural science, basic from that were: increase of raising the culture of farming and assistance to the agricultural organs, to the collective farms and state farms in applying introduction of the production of scientific achievements of science and front-rank experience, development of measures on the increase of the productivity of agricultural cultures and productivity of stock-raising.

Keywords: improvement; scientific researches; research establishments; increases of the productivity; agricultural cultures; productivity of stock-raising

References

1. Verhunov, V.A. (2012). *Silskohospodarska doslidna sprava v Ukraini vid zarodzhennia do akademichnoho isnuvannia: orhanizatsiinyi aspekt* [Agricultural experienced business in Ukraine from an origin to academic existence: organizational aspect]. Kyiv: Ahrarna nauka. 416. [in Ukrainian].
2. Kovalenko, N.P. (2014). *Stanovlennia ta rozvytok naukovo-orhanizatsiinykh osnov zastosuvannia vitchyznianskykh sivozmin u systemakh zemlerobstva (druha polovyna XIX – pochatok XXI st.): monohrafiia* [Becoming and development of scientifically-organizational bases of application of home crop rotations in the systems of agriculture (the second half of XIX is beginning of XXI of century): monograph]. Kyiv: TOV «Nilan-LTD». 490. [in Ukrainian].
3. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 27. Op. 17. Spr. 40. 247–406. [in Russian].
4. Pshenychnyi, N.I. (1972). *Do istorii rozvytku silskohospodarskoi nauky i doslidnoi spravy na Ukraini* [To history of development of agricultural science and experienced business on Ukraine]. *Visnyk silskohospodarskoi nauky*. 12. 38–46. [in Ukrainian].
5. Kovalenko, N.P. (2013). *Vidnovlennia doslidzhen sivozmin u naukovykh ustanovakh ta vprovadzhen u hospodarstvakh Narkomzemu URSS u 1941–1945 rr.* [Proceeding in researches of crop rotations in scientific establishments and introductions is in the economies of Narkomzem of Ukraine in 1941–1945]. *Ahrarnyi visnyk Prychornomia*. 66. 45–50. [in Ukrainian].
6. Torzecki, R. (1993). *Polacy I Ukraincy. Sprawa ukraïnska w czasie II wojny swiatowej na terenie II Rzeczypospolitej*. Warszawa: Wydawnictwo naukowe PWN. 349. [in Polish].
7. Vlasenko, S. (2010). *Naslidky nimetskoï okupatsii dlia silskoho hospodarstva viiskovoi zony Ukrainy (za dokumentamy derzhavnykh arkhiviv Ukrainy)* [Consequences of German occupation are for agriculture of military zone of Ukraine (on the documents of record offices of Ukraine)]. Kyiv. 110. [in Ukrainian].
8. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. R-27. Op. 17. Spr. 8882. 7–8. [in Russian].
9. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. R-27. Op. 17. Spr. 8886. 6. [in Russian].
10. Torzecki, R. (1994). *Die Rolle der Zusammenarbeit mit der deutschen Besatzungsmacht in der Ukraine fur deren Okkupationspolitik 1941 bis 1944. Okkupation und Kollaboration (1938–1945). Beitrage zu Konzepten und Praxis der Kollaboration in der deutschen Okkupationspolitik*. Bearb. W. Rohr [Europa unterm Hakenkreuz, Ergbd. 1]. Berlin. 239–272. [in Polish].
11. Ovsienko, A.M. (2010). *Osoblyvosti finansovoi systemy Ukrainiskoi RSR u vidbudovchyi period (druha polovyna 40-kh – pochatok 50-kh rokiv XX st.)* [Features of the financial system of Ukrainian are in a period (the second half of 40th is beginning of 50th of XX of century) of rehabilitation]. Kyiv. 56. [in Ukrainian].

12. Bonusiak, W. (1992). *Polityka ludnoscowa III Rzeczy na okupowanych terenach ZSRR*. Rzeszow. 200. [in Polish].
13. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 27. Op. 17. Spr. 24. 4–58. [in Russian].
14. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 27. Op. 17. Spr. 1053. 292–293. [in Russian].
15. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 27. Op. 17. Spr. 1728. 144–146. [in Russian].
16. Perekhrest, O.H. (2011). *Silke gospodarstvo Ukrainy v 1943–1945 rr.: problemy ta rezultaty vidbudovy [Agriculture of Ukraine in 1943–1945: problems and results of renewal. Ukraine in the second world war: look from XXI of century: historical essays]*. *Ukraina v druhii svitovii viini: pohliad z XXI st.: istorychni narysy*. Kyiv: Naukova dumka. 551–615. [in Ukrainian].
17. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 27. Op. 17. Spr. 49. 128–139. [in Russian].
18. Kalachykov, O.T. (1945). *Dosiahnennia y zavdannia naukovo-doslidnykh zakladiv Narkomzemu Ukrainy [Achievement and task of research establishments of Narkomzem of Ukraine]*. *Silke gospodarstvo Ukrainy*. 1. 59–61. [in Ukrainian].
19. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. 27. Op. 17. Spr. 43. 76. [in Russian].
20. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. R-2. Op. 7. Spr. 3353. 4–16. [in Russian].
21. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy. F. 1. Op. 30. Spr. 62. 109–246. [in Russian].
22. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. R-27. Op. 17. Spr. 5556. 21–22. [in Russian].
23. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv hromadskykh obiednan Ukrainy. F. 1. Op. 23. Spr. 3987. 48–129. [in Russian].
24. Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vlady ta upravlinnia Ukrainy. F. R-27. Op. 18. Spr. 6. 16. [in Russian].

Received 13.10.2018

Received in revised form 23.11.2018

Accepted 25.11.2018